

Kreativne strategije: Početnica

Kreativne strategije: Početnica

MAPA
Zagreb, travanj 2015.

Sadržaj:

1. Predgovor [5]
2. "Kreativne strategije" - multidisciplinarni aktivistički projekt [7]
3. Direktna demokracija [10]
4. Metodologija radionica direktne demokracije [14]
5. Početnice zajedničkog djelovanja [16]
6. Video-početnica [24]
7. www.pocetnica.org [28]
8. Umjetnost kao edukativno-aktivistička infrastruktura [31]
9. O provoditeljima programa [35]

1. Predgovor

Projekt "Kreativne strategije: Početnica" ostvarenje je ideje umjetnosti kao infrastrukture edukacije i prenošenja iskustva i alata aktivističke prakse područja društveno-ekonomskih borbi.

Početnica je multimedijalna umjetničko-edukativna instalacija kolektivnog autorstva. Istodobno funkcionira i kao alat interakcije koji sadrži pojmovnik, kartu, zbirku angažiranog video-materijala, arhivu dosadašnjih radničkih borbi i literaturu iz područja direktne demokracije, sindikalizma, feminizma, teologije oslobođenja, prava na grad, održivog življenja i angažirane umjetnosti. Paralelno s pokretnim elementima u prostoru, tzv. mobilijarom, Početnica postoji i na internetu.

Početi najbolje što se može, početnica zajedničkog djelovanja, Galerija Nova, 2014.

Jedan od osnovnih ciljeva je doprijeti do pojedinaca i zajednica kroz prakse suvremene umjetnosti u svrhu poticanja kritičkog promišljanja političke i kulturne stvarnosti te poticanja na samoorganiziranje i produktivno djelovanje.

Početnica je, kao treći modul dugoročnog multidisciplinarnog projekta "Kreativne strategije" koji je 2010. godine započela vizualna umjetnica Andreja Kulunčić, inicijalno predstavljena u Galeriji Nova u Zagrebu, u produkciji kustoskog kolektiva WHW.

U okviru projekta, koji je početno sufinanciran od strane WHW-a i Udruge MAPA, na suradnju su bili pozvani grupa Direktna demokracija u školi i Novi sindikat te organizacije poput Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju (BRID), Ženske fronte za radna i socijalna prava, Feminističkog fronta, Zelene mreže aktivističkih grupa (ZMAG) i Prava na grad. Osim navedenih grupa, u stvaranju početnice zajedničkog djelovanja sudjelovali su povjesničarka umjetnosti Irena Bekić i teolog Branko Sekulić. Za prostorno oblikovanje mobilijara zaslužna je arhitektica Mirna Horvat, dok je grafičko oblikovanje osmislio dizajner Luka Juras.

Programi u sklopu Početnice održavaju se u Zagrebu, regionalnim centrima i manjim gradovima Hrvatske s ciljem edukacije, poticanja dijaloga i umrežavanja aktivista te arhiviranja materijala proizašlih iz novih komunikacija. Ovakav način bliskog povezivanja umjetničke produkcije s aktivističkim djelovanjem predstavlja otklon od uobičajenih metoda umjetničke prakse: osim što se ukazuje na aktualne društvene probleme, koristeći umjetnost kao alat osvještavanja i edukacije, aktivno se djeluje na njihovom rješavanju. Uz Početnicu, na putovanjima se izložbama predstavljaju i dijelovi prethodnih modula Kreativnih strategija koji su bili vezani uz teme javnog prostora i zajednice. Izdvojit će se oni elementi koji aktivno rezoniraju s temama samoorganiziranja pojedinaca u različitim zajednicama te strategije otpora usmjerene prema transformaciji društva.

2. "Kreativne strategije" - multidisciplinarni aktivistički projekt

Cjelokupni projekt "Kreativne strategije" koji traje od 2010. godine bavi se nastankom, razvojem, značenjima i utjecajima kreativnih strategija, kako na pojedinca, tako i u široj društvenoj zajednici (www.creative-strategies.info).

Problemi pojedinca i zajednice u svakodnevnom životu za koje nema postojećih rješenja, ili su se stara rješenja pokazala nedovoljno funkcionalnima, rješivi su inovativnim strategijama, odnosno kreativnim stvaranjem novih rješenja. Ona su stoga podjednako suštinska kako u mikro-situacijama pojedinačnog snalaženja u novim uvjetima, tako i za poticanje općih

"Kreativne strategije" - multidisciplinarni aktivistički projekt, Museum MUAC (Museo Universitario Arte Contemporáneo), samostalna izložba "Conquering and Constructing the Common", Mexico City, 2013.

društvenih promjena. Cilj projekta je razviti platformu za razumijevanje, razmjenu i stvaranje novih kreativnih strategija koje bi ponudile odgovor na konkretne društvene situacije i stanja, kao i njihovo aktiviranje u stvarnom društvenom tkivu.

Umjetnička produkcija

Umjetnička produkcija projekta organizirana je po modulima. Svaki modul ima svoj specifični način prilaska temi i kroz praktični proces unutar svakog modula razvijaju se različite metodologije i načini analize rezultata. Moduli su komplementarni, čineći cjelinu projekta, ali funkcioniraju i samostalno (izložba, knjiga, teorijska rasprava, intervencija, video-edicija, web-platforma itd.), ili u kombinaciji s jednim ili nekoliko drugih modula projekta istovremeno. Izložbe, prezentacije i analize modula teku usporedno s njihovim nastajanjem.

Do sada su unutar projekta nastala tri odvojena modula:

— “KREATIVNE STRATEGIJE: JAVNI PROSTORI”, 2010. – 2011.

Tijekom 2010. provedeno je istraživanje na temu javnih prostora u suradnji sa stručnjacima iz različitih područja. Istraživanje: http://www.kreativne-strategije.hr/javni_prostori-1.htm

Prvi segment umjetničke produkcije pod nazivom “Otkloni svakodnevice” koji je tematizirao Park Travno oko Mamutice izložen je 2011.

u galerija Emil Filla, Ústí nad Labem, Češka. Postav: <http://www.kreativne-strategije.hr/postav-1.htm>

— “KREATIVNE STRATEGIJE: ZAJEDNICA”, 2011. – 2014.

Tijekom kolovoza i rujna 2011. napravljeno je istraživanje za drugi modul projekta na primjeru samoorganiziranja unutar nepriviligiranih dijelova Mexico Cityja. Zajednice uključene u projekt: Asamblea Comunitaria Miravalle (jedna od najsiriomašnjih mladih zajednica na rubu grada), Calpulli Tecalco A.C., Milpa Alta (autohtona indijanska zajednica), Centro de Reflexión y Acción Laboral – Cereal (grupa jezuita koji djeluju prema načelima teologije oslobođenja), Unión de Colonos, Inquilinos y Solicitantes de Vivienda, Cananea (siromašna zajednica na rubu grada s 40 godina iskustva u samoorganiziranju). Istraživanje: www.kreativne-strategije.hr/mexico.htm

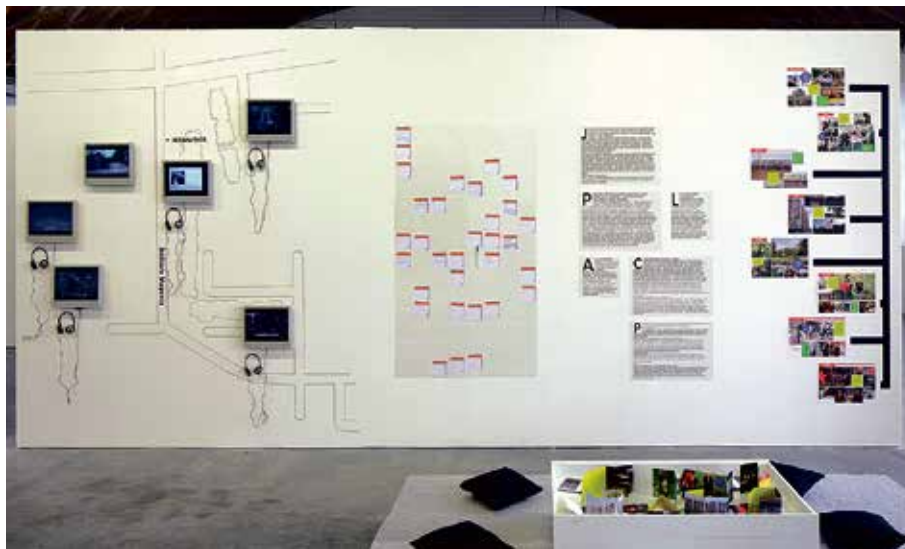
Umjetnička produkcija pod nazivom “Conquering and Constructing the Common” bila je postavljena i tijekom trajanja izložbe razvijana kroz brojne aktivnosti s uključenim zajednicama u Museo Universitario da Arte Contemporaneo (MUAC), Mexico City, od studenog 2013. do veljače 2014., Mexico City. Postav: www.creative-strategies.info/mexico-exhibition.htm

— “KREATIVNE STRATEGIJE: POČETNICA”, 2014. – 2015.

Kontekst trećeg modula, nastalog 2014. u Zagrebu, određen je erozijom socijalne sigurnosti, masovnom nezaposlenošću i nestabilnim uvjetima tržišta rada u Hrvatskoj. Unutar toga su se izdvojile ključne teme: novo siromaštvo, samoorganiziranje radnika, direktna demokracija, društvena solidarnost, samoorganizirane građanske inicijative i kontekstualna teologija.

Umjetnička produkcija trećeg modula bila je postavljena od 25. svibnja do 10. srpnja 2014. u Galeriji Nova u Zagrebu. Postav: www.creative-strategies.info/toolkit-exhibition.htm

Suradnici u radu i razvoju Početnice u 2015. ostali su članovi grupe Direktna demokracija u školi. Uz niz aktivnosti koje uključuju radionice, predavanja, tribine i projekcije vezane uz glavne teme projekta, središnji element koji se predstavlja i koristi u daljnjem radu realizirao se u formi prenosive modularne konstrukcije koju su uz umjetničko mentorstvo Andreje Kulunčić kreirali sudionici projekta, a koja će se s vremenom nadopunjavati u interakciji s novim sudionicima.

3. Direktna demokracija

Direktna demokracija je u društvu, a pogotovo u obrazovanju i javnim raspravama sustavno zanemarivan pojam, ali posljednjih godina sve više dobiva na popularnosti zahvaljujući brojnim inicijativama raznih skupina građana koje djeluju izvan formalnih institucija. Pored otpora današnjih vladajućih struktura prema takvim idejama, jedna od najvećih prepreka ostvarenju direktne demokracije na različitim razinama jest nedovoljno razumijevanje značenja tog pojma, iz čega onda proizlazi i njena neadekvatna primjena u praksi.

O demokraciji

Riječ demokracija složenica je dviju grčkih riječi: *demos* (narod) i *kratein* (vladati), te znači – vladavina naroda. Demokracija je, dakle, oblik društvenog uređenja u kojem vlast proizlazi iz naroda, tako da je narod vrhovni nositelj vlasti. Ideja demokracije podrazumijeva da svi građani imaju jednako pravo sudjelovati u donošenju odluka koje se tiču njihovih života (individualnog i zajedničkog života), a u praksi bi se to trebalo pokazati kao vladavina većine u korist većine.

Procedura demokracije, koja bi trebala postojati u svakom demokratskom sustavu, može se svesti na kružni tok od šest koraka: 1) Prvo se kroz raspravu prepoznaju aktualne potrebe zajednice. 2) Zatim se kroz formuliranje problema, pitanja ili rješenja definiraju moguće opcije za konkretne akcije. 3) U sljedećem se koraku te opcije kroz raspravu podvrgavaju kritičkoj analizi na temelju koje sudionici u nastavku rasprave mogu zauzeti svoj konačan stav. 4) Taj se stav nakon rasprave izražava i u činu zajedničkog donošenja odluka o tome s kojim će se opcijama krenuti u provedbu. 5) Nakon odlučivanja slijedi izvršavanje donesenih odluka koje, da bi demokratska procedura bila kompletna, mora biti izloženo provjeri. 6) Provjera izvršavanja odluka se (nakon nadzora i davanja izvještaja) u svojoj zadnjoj fazi sastoji od rasprave koja ujedno označava i početak novog ciklusa demokratske procedure.

Dva su glavna modela demokracije: predstavnička i direktna demokracija.

Segment Početnice sa svjetskim primjerima promjena i pitanjima za raspravu.

Predstavnička demokracija

Predstavnička (parlamentarna, elektorska) demokracija je prevladavajući model odlučivanja u današnjem društvu, a bazira se na izboru pojedinaca koji će, u ime onih koji su ih birali, donositi odluke od važnosti za zajednicu, čime se uspostavlja hijerarhijska struktura s onima koji naređuju (vladari) i onima koji slušaju naredbe (podanici). To znači da u cjelokupnoj demokratskoj proceduri (od rasprave do provjere izvršavanja odluka) sudjeluju samo izabrani predstavnici, dok su ostali iz te procedure isključeni. Izabrani predstavnici su pritom skloni "odvojiti se od baze" i ravnati se vlastitim interesima ili interesima različitih skupina, a ne svojih birača, odnosno općim dobrom. Na taj način se potiče apatija građana, odnosno neaktivnost i nezainteresiranost za bitna pitanja.

Partitokracijom (vladavinom partija ili stranaka) naziva se onaj oblik predstavnike demokracije gdje u demokratskoj proceduri (od rasprave do provjere izvršavanja odluka) sudjeluju samo profesionalni političari, i to prvenstveno kao predstavnici svojih stranaka, a ne birača ili zajednice.

Direktna demokracija

Direktna (neposredna, izravna) demokracija je model odlučivanja koji se bazira na zajedničkom ravnopravnom odlučivanju o svim pitanjima važnima za zajednicu. U tom modelu nema posrednika (profesionalnih političara) kao nositelja demokratske procedure, već je veza između donošenja odluka i onih na koje se te odluke odnose direktna. Za razliku od vertikalne, hijerarhijske, piramidalne strukture predstavnčkih sustava, direktnodemokratski sustavi grade se horizontalno, što znači da svi imaju jednako pravo sudjelovanja u raspravi, kao i jednako pravo glasa, čime se moć odlučivanja i upravljanja nalazi u rukama cijele zajednice. Takvi sustavi nemaju vođa pa samim time ne postoje ni očekivanja članova zajednice da će netko umjesto njih donositi spasonosna rješenja za njihove probleme, čime ih se potiče na veći angažman u zajednici.

Povijest i sadašnjost bogate su primjerima direktnodemokratskih sustava u cijelom svijetu. U svakom od njih možemo vidjeti da su kvaliteta života i zadovoljstvo članova tih zajednica na višoj razini negoli u predstavničkim sustavima.

4. Metodologija radionica direktne demokratije

Najveći izazov u približavanju materije polaznicima radionica predstavlja nedostatak predznanja o temi direktne demokratije. Taj je termin prije aktiviranja direktnodemokratskih inicijativa bio u Hrvatskoj uglavnom nepoznat. Od velikog broja povijesnih primjera tijekom cijelog školovanja ne obrađuje se niti jedan s naglaskom na direktnodemokratskim sustavima organizacije. U medijima se poslovne prakse utemeljene na direktnodemokratskim principima, bez obzira na njihovu brojnost i uspješnost, ne spominju. Većina onih koji su se i susreli s pojmom direktne demokratije imaju vrlo ograničen uvid u njegovo značenje, najčešće svedeno samo na temu referenduma. Kako bi prenijeli informacije o direktnoj demokratiji, voditelji radionica uglavnom su ograničeni na iznošenje i kratko obrazlaganje osnovnih postavki. Više od predavanja ili tribina preferira se forma radionice jer krajnji cilj je potaknuti ljude na određenom prostoru da se i sami upuste u rješavanje situacija od zajedničkog interesa na direktnodemokratski način.

Uvod u direktnu demokratiju u radu s polaznicima radionica započinje poticanjem na promišljanje samog pojma demokratije kao vladavine naroda. Time se otvara prostor za kritičko sagledavanje današnjih sustava koji sebe nazivaju demokratskim, što znači suočavanje s konceptom predstavničke demokratije. Analizom predstavničko-demokratskog sustava i ukazivanjem na njegove nedostatke priprema se podloga za prikaz direktno-demokratskog sustava koji se, u usporedbi s drugima, pokazuje kao prikladnije rješenje. Zadnji dio radionice posvećuje se raspravi u kojoj se definira i mogući zajednički interes polaznika radionice na osnovi kojeg bi se mogli direktnodemokratski organizirati. Svakoj grupi koja izrazi interes i pokaže volju za daljnje djelovanje na direktnodemokratski način članovi grupe Direktna demokratija u školi su na raspolaganju za pomoć oko uvođenja takvog sustava u praksu prilagođenog njihovim potrebama i uvjetima djelovanja.

Radionica i predavanje o direktnoj demokratiji u Galeriji Nova, 2014

5. Početnice zajedničkog djelovanja

Kako bi se potaknulo umrežavanje i zajedničko djelovanje različitih organizacija i pojedinaca u polju socijalne borbe, kao i širenje njihovih znanja i vještina među onima koji nisu bili u prilici susresti se s takvim idejima (npr. među većinom srednjoškolskih učenika), izrađene su početnice zajedničkog djelovanja. Cilj svake početnice je da razumljivim opisima ponudi osnove različitih područja u kojima se radi na društvenim promjenama, a o kojima se ne govori dovoljno ili se govori površno u sustavu obrazovanja i u medijima. Početnice su zamišljene tako da se kontinuirano nadopunjuju ovisno o potrebama korisnika i suradnji s drugim srodnim organizacijama i pojedincima.

Početnice su podijeljene na sedam područja:

DIREKTNA DEMOKRACIJA
KONTEKSTUALNA TEOLOGIJA
FEMINIZAM
SINDIKALIZAM
ANGAŽIRANA UMJETNOST
PRAVO NA GRAD
ODRŽIVO ŽIVLJENJE

Da bismo objasnili kategorije i raščlanili ih u manje tematske jedinice, zamolili smo srodne organizacije i razne pojedince (koji se bave navedenim područjima), da nam pomognu pri sastavljanju Početnice.

Početnica *Direktna demokracija*

Kako su prethodna poglavlja posvećena objašnjavanju pojma direktne demokracije, tako ćemo ovdje navesti samo raščlanjene pojmove:

ANARHIJA
DEMOKRACIJA

Segment Početnice s pojmovima

DIREKTNA AKCIJA
DIREKTNA DEMOKRACIJA
DOBRA
EKONOMIJA
EKONOMSKA DEMOKRACIJA
ETIČKA BANKA
IDEOLOGIJA
KAPITAL
KAPITALIZAM
KONSENZUS
LIBERALIZAM: Ekonomski i socijalni liberalizam
LIBERALIZAM: Neoliberalizam

PLENUM
POLITIKA
PREDSTAVNIČKA DEMOKRACIJA
RESURSI
SOCIJALIZAM
SOLIDARNOST
SUPSIDIJARNOST
ZAJEDNICA

Početnica *Kontekstualna teologija* obuhvaća termine i pokrete proizašle iz teologije oslobođenja odnosno teoloških pokreta koji su nastali mahom u zemljama Trećeg svijeta u središtu čijeg promišljanja i djelovanja je oslobođenje od socijalnog, ekonomskog i političkog ugnjetavanja što crkvene strukture u pravilu zanemaruju (latinoamerička teologija oslobođenja, feministička teologija, crnačka teologija, afrička teologija, azijska teologija, teologija američkih urođenika).

Povezani pojmovi:

GRIJEH STRUKTURA
KRŠĆANSKI SOCIJALIZAM
KRŠĆANSKI SOCIJALNI NAUK
NAČELO SUPSIDIJARNOSTI
PREFERENCIJALNA OPCIJA ZA SIROMAŠNE
SOCIJALNI EKUMENIZAM
TEOLOGIJA KRIŽA
TEOLOGIJA REVOLUCIJE
TEOLOGIJA OSLOBOĐENJA

Izvor: Branko Sekulić, teolog

Početnica *Feminizam* odnosi na se teorijske i političke struje koje zagovaraju veća prava žena u društvu. Radi se o političkom pokretu koji se u različitim fazama povijesti, različitim društvenim uvjetima, kao i organizacijskim oblicima bori protiv svih formi opresije koje proizlaze iz patrijarhata. Važno je razumjeti da feminizam odražava težnju za ravnopravnošću žena i muškaraca, a ne zamjenu jedne dominacije drugom.

Povezani pojmovi:

AGENCIJSKI RAD
KUĆANSKI RAD
OUTSOURCING
PATRIJARHAT
RAD NA ODREĐENO VRIJEME
SPOL I ROD

Izvor: Feministička fronta i Ženska fronta za radna i socijalna prava

Početnica *Sindikalizam* tiče se sindikalizma kao ideologije ekonomskog sustava koji se gradi na povezivanju različitih industrija u konfederativne saveze u kojima se, umjesto nadmetanja na tržištu, djeluje po principu međusobne suradnje. Osnova za takav sustav su autonomne radne organizacije pod upravom radnika koje se međusobno potpomažu u razvoju i održavanju.

Povezani pojmovi:

AKCIJSKA SPREMNOST RADNIKA
BROJNOST ČLANSTVA SINDIKATA
DEMOKRATIČNOST SINDIKALNIH STRUKTURA
FINANCIJSKA SNAGA SINDIKATA
INDUSTRIJSKA AKCIJA
KOLEKTIVNI UGOVOR
POVJERENJE U SINDIKAT
REALISTIČNOST OČEKIVANJA OD RADNIČKE BORBE
SINDIKAT
SOLIDARNOST SINDIKALNOG POKRETA
ŠTRAJK
ZAKONSKI OKVIRI SINDIKALNIH AKCIJA

Izvor: Novi sindikat, Bojan Nonković, Jovica Lončar

Početnica *Angažirana umjetnost* odnosi se na one umjetničke prakse koje tematiziraju, odnosno propituju društvene situacije i odnose unutar kojih nastaju. Nasuprot ideji o autonomiji umjetnosti, tj. njezinoj samodovoljnosti unutar određenih estetskih normi, angažirana umjetnost temelji se na stavu da je umjetnost umrežena s drugim oblicima čovjekova djelovanja i da je neodvojiva od ekonomskoga, društvenoga i političkoga poretka zajednice.

Povezani pojmovi:

DOKUMENTACIJSKE PRAKSE U UMJETNOSTI
POLITIČKI POTENCIJAL UMJETNOSTI
STRATEGIJE I TAKTIKE U UMJETNOSTI
UMJETNOST KAO DRUŠTVENI LABORATORIJ
UMJETNOST KAO INFRASTRUKTURA

Izvor: Irena Bekić

Početnica *Pravo na grad* poziva se na ime i poklič društvenih pokreta diljem svijeta koji pitanja socijalne pravde artikuliraju kroz prizmu prostora i grada. Pojam potječe od marksističkog sociologa Henrija Lefebvrea koji je 1968. napisao knjigu pod tim naslovom. *Pravo na grad* u svoj zahtjev uključuje dva aspekta: prvi je da resursi potrebni za život i rad - od prostora grada do javnih dobara poput voda i šuma - moraju biti jednako dostupni svim stanovnicima pojedinačno, a drugi je da stanovnici kolektivno mogu planirati i stvarati zajednički prostor te kroz taj proces i graditi društvenu zajednicu kakvu žele.

Povezani pojmovi:

DRUGA PRIVATIZACIJSKA PLJAČKA
GRAĐANSKI NEPOSLUH
POSTKAPITALISTIČKI GRAD
REKOMUNALIZACIJA DOBARA
ZAJEDNIČKO UPRAVLJANJE JAVNIM DOBRIMA

Izvor: Tomislav Medak

Početnica *Održivo življenje* obuhvaća niz pojmova i pokreta koji se tiču održivog razvoja. *Održivi razvoj* se obično definira kao kontinuirano društveno i ekonomsko napredovanje, ali uz očuvanje okoliša i prirodnih resursa. Taj razvoj ipak implicira ekonomski rast, a ekonomski rast se nužno temelji na održavanju i poticanju što veće potrošnje. Beskonačan rast na konačnom planetu s konačnim resursima je očita besmislica pa se tako postavlja pitanje koliko je težnja "održivom" razvoju zapravo samo izraz težnje da se posao nastavi "po starom" – da potrošnja globalno ostane kakva jest ili nastavi rasti, a da se ekonomske aktivnosti već poznatih poslovnih igrača samo malo "zelenije" upakiraju. Puno realniji cilj bi bio tzv. *degrowth*, odnosno smanjenje ekonomskog rasta, ili po potrebi negativan rast do razine koja je stvarno održiva, kojom naš ekološki otisak ne premašuje biokapacitet, ali ključno, uz koju se ne smanjuje kvaliteta života.

Povezani pojmovi:

DOBRA EKONOMIJA
EKOLOŠKI OTISAK
GENETSKA RAZNOLIKOST KULTIVIRANIH VRSTA I PASMINA
GRUPE SOLIDARNE RAZMJENE
PERMAKULTURA
PREHRAMBENI SUVERENITET
SJEMENARSKI SUVERENITET
TRANZICIJA

Izvor: Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG)

Knjige s tematikom povijesnih okolnosti navedenih početnica uvrstili smo u naš edukativni alat i ukratko opisali bitne trenutke svake knjige i važnost autora.

Odabrane knjige:

- Federici, Silvia. *Kaliban i veštica: Žene, telo i prvobitna akumulacija*. Burevesnik, Beograd, 2013.
- Groys, Boris. *Učiniti stvari vidljivima. Strategije suvremene umjetnosti*. Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2006.
- Guérin, Daniel. *Anarhizam*. Naprijed, Zagreb, 1980.
- Gutiérrez, Gustavo. *Teologija oslobođenja*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.
- Harvey, David. *Kratka povijest neoliberalizma*. V.B.Z., Zagreb, 2014.
- Harvey, David. *Pobunjeni gradovi – od prava na grad do urbane revolucije*. Mediterran Publishing, Novi Sad, 2013.
- Illich, Ivan. *Dole škole*. NIP Duga, Beograd, 1972.
- Moltmann, Jürgen. *Raspeti Bog*. Ex libris, Rijeka, 2005.
- Operacija:grad. *Priručnik za život u neoliberalnoj stvarnosti*. Savez za centar za nezavisnu kulturu i mlade i dr., Zagreb, 2008.
- Sassen, Saskia. *Protugeografije globalizacije*. Multimedijalni institut, Zagreb, 2003.
- Sklevicky, Lydia. *Konji, žene, ratovi*. Ženska infoteka, Zagreb, 1996.
- Sobrino, Jon. *Izvan sirotinje nema spasenja*. Ex libris, Rijeka, 2011.

— Studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. *Blokadna kuharica ili kako je izgledala Blokada Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. Centar za anarhističke studije, Zagreb, 2009. Dostupno u PDF-u: <http://www.scribd.com/doc/58410565/Blokadna-kuharica>

Članke smo tiskali u potpunosti te smo se poigrali s vizualnim dizajnom kako bismo izdvojili ključne dijelove teksta te istaknuli određene teme.

11 teza o slobodnom vremenu i radu

1. teza: Slobodno vrijeme nije besposlica, nego dohodak.

Slobodno vrijeme je do te mjere ideologiziran pojam da tek uz veliki napor možemo doći do izvornog pojma "slobodnog vremena", a to je – dohodak. Slobodno vrijeme kao dohodak nastoji se drugačije od slobodnog vremena koje se pojma kao besposlicanstva ili nezaposlenosti.

Slobodno vrijeme je preduvjet svake dobrovoljne aktivnosti, bilo da se radi o filozofiji (na koju se, i povijesno-filozofski, kaže da je nastala iz dohodaka) ili o umjetnosti ili o nekoj drugoj vrsti "dobrovoljne igre" koja (na ovaj ili onaj način) bazira s realitetom pričom ga neizbježno mijenjajući. Štoviše, slobodno je vrijeme preduvjet samo-održavanja čovjeka, pa i njeno ostvarenje čovjeka.

3. teza: Rad nije proizvodac slobodnog vremena, nego proizvod slobodnog vremena.

Kad, u svom idealnom obliku, postat će i potrošač i interes onoga što radi. Potrošač – i materijalni i duhovni interes – i materijalni i duhovni. Sve što bi trebao raditi nešto ko bi trebalo biti i onako kako bi.

U tom smislu, slobodno vrijeme (kao dohodak) nije rezultat nemada ili nemad sam, nego nastao iz i nastojan rezultat. Pogreška je podložna da sloboda ima "slobodu od rada", sloboda je "sloboda od rad". Ili na "ne-rad", također. Ali, i kao "rad" i kao "ne-rad", slobodno vrijeme u smislu dohodaka jest ispunjeno vrijeme, a ne puzan hod između dvije točke koje definira izumjetnički rad. Najprije imamo slobodu i slobodno vrijeme, a potom rad i radno vrijeme. Tek je zatim radnik koji izobnovio taj odnos.

2. teza: Slobodno vrijeme nije besposlica, nego dohodak, i da "rad nije proizvodac, nego proizvod slobodnog vremena" – knjige su nezavršene. Jer naravno: toma danas nije tako jako je ikada uopće i bilo tako). Ove su teze bile izložene u obliku prezentacije, ali ih – s obzirom na naše uvjete i sada – trebale biti formalizirane kao "konvencionalni ispisati": trebalo bi da bude tako kako je rečeno.

4. teza: Reformna znači prolazanje kroz nove i drugačije faze kapitalizma, te razvijanje novih kapitalističkih strategija. Ono što ostaje jest – nepromjenjiva suština kapitalizma... »

Ovdje se prije radi o "onome što može biti i drugačije" (kao je Aristotel odredio predmet praktičke filozofije), nego o "onome što ne može biti drugačije nego što jest", "onome što je razno, vječno i nepopustljivo" (kao je Aristotel odredio predmet teoretske filozofije).

3. napomena:

I u onome kako jest i u onome kako bi trebalo da bude – slobodno vrijeme i rad su neodvojivo su-izjednačeni. Vremenski slobodnog vremena i rada je odijeljena, jer je upravo rad u pojmovno slobodnog vremena i rada. Ali to ne znači da je tom konstatacijom problem njihove povezanosti riješen, jer zbog različitih stupnjeva, različitim teorijskih konceptualizacija i različitim društvenim kontekstima u kojima se oni pojavljuju, njihova povezanost nije samoizražljiva, niti jednoznačna.

5. teza: Kapitalizam možno implicira oduzeti rad.

Kako kao je povolio Karl Marx, rad ustupa kapitalističkom sistemu onako je – oduzeti rad. Radnik je depriviran najprije od sredstava za proizvodnju, potom je postao dio pogona čija cjelina ne može, pa i ne smije sagledati, studen je od svoga proizvođača, oduzeta je i od to-održava, s tim što na nu odziva i svaki stva sa pulo preživljavanja ili se baveza na njih treba gubivati boriti, s promjenama onaj-činjen naknadno.

O pojedinih aspektima tog procesa Marx je posebno izvještavao u drugim pasazima Kapitala i u drugim spisima. Ali ne samo Marx. Godišnji Aduis govori o tome kao a bolni modernog čovjeka radnika u industrijskom kapitalizmu, koja naziva "opitizacija", potvrđujući se, dakako, na Čapurovog radnika na tvorničkoj traci iz filma Moderna vremena, koristeći to kao alegoriju na život modernog radnika i modernog čovjeka uopće.

Oduzeti rad implicira i ontološki (a u određenom smislu i meta-fizički) status oduzetosti. Oduzete radnika u suverenom svijetu rada adekvatno je oduzeta čovjeka uopće u suverenom svijetu uopće. No: istovremeno je slobodno i proizvodno i stvarni općenitost sistema života, u njihovom čitavom životu.

Hrvoje Jurić

Izabrani članci:

- Bibić, V., Čakardić, A., Tešija, T. Ženski pokreti su glavni pokretači progresivne društvene promjene. *Zarez* (2013). URL: <http://www.zarez.hr/clanci/feminizmom-do-drustvene-promjene>
- Bihr, Alain. Ljudski kapital. *Slobodni Filozofski* (2007). URL: <http://www.slobodnifilozofski.com/2009/08/ljetna-skola-alain-bihr-ljudski-kapital.html>
- Dragojević, Andreja. Borba za budućnost. *Slobodni Filozofski* (2009). URL: <http://www.slobodnifilozofski.com/2009/07/andrea-dragojevic-borba-za-buducnost.html>
- Freeman, Jo. Tiranija nestrukturiranosti. *Slobodni Filozofski* (2010). URL: <http://www.slobodnifilozofski.com/2009/07/jo-freeman-tiranija-nestrukturiranosti.html>
- Gramsci, Antonio. Indiferentni. *Slobodni Filozofski* (2009). URL: <http://www.slobodnifilozofski.com/2009/12/antonio-gramsci-indiferentni.html>
- Grozdanov, Zoran. Spoj nacionalizma i tržišta realiziran kroz sramotnu kulturnu devastaciju. *Tačno* (2013). URL: <http://tacno.net/interview/viktor-ivancic-ljevica-je-izdala-svoja-nacela/>
- Jurić, Hrvoje. 11 teza o slobodnom vremenu i radu. *Zarez* (2009). URL: www.zarez.hr/repository/issue/pdf/266/Z266.pdf
- Kleindienst, Staš. Tanka linija kritičke umjetnosti. *Zarez* (2008). URL: <http://zarez.hr/clanci/tanka-linija-kriticke-umjetnosti>
- Kolektiv Endnotes. Logika roda. *Zarez* (2014). URL: <http://www.zarez.hr/clanci/logika-roda>
- Kranjec, Jelena & Jurić, Hrvoje. Anarhija u školi. *Centar za anarhističke studije* (2009). URL: <http://anarhizam.hr/teorija-i-praksa/93-hrvoje-juri-i-jelena-kranjec-anarhija-u-koli>
- Krstić, Alen. Mirotvorstvo pruža veću avanturu od rata. *Moderna vremena* (2013). URL: <http://www.mvinfo.hr/clanak/alene-kristic-mirotvorstvo-pruzu-vecu-avanturu-od-rata>
- Mance, Ivana. Harrell Fletcher: Umjetnost protiv ekstremnog kapitalizma. *Zarez* (2003). URL: <http://www.zarez.hr/repository/issue/pdf/458/T18.pdf>
- Mouffe, Chantal. Umjetnički aktivizam i agonistički prostori. *Priručnik za život u neoliberalnoj stvarnosti*. Zagreb, 2008. URL: http://monoskop.org/images/f/f4/Operacija.Grad_Prirucnik_za_zivot_u_neoliberalnoj_stvarnosti.pdf
- Sekulić, Branko. Crkva s malim "c". *H-Alter* (2013). URL: <http://www.h-alter.org/vijesti/crkva-s-malim-c>

6. Video-početnica

U travnju 2014. započela je suradnja s Novim sindikatom na video-radovima "Što je meni naša borba dala" i "Sindikalna početnica". Posredstvom Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju (BRID) i Bojana Nonkovića snimljene su četiri izjave o rezultatima borbi radnika hrvatskih poduzeća za svoja prava. Snimljenim materijalom predstavljeni su primjeri radničkih borbi kroz priče neposrednih sudionika.

Posljednjih je godina gotovo svakodnevica da još jedna firma odlazi u stečaj, a na vijest o štrajku radnika javnost je već i oguglala. Svaki dan novi nezaposleni ljudi potihom se priključuju već postojećoj hordi nezaposlenih, a oni

koji rade su u strahu od gubitka svog radnog mjesta. Proces privatizacije javne imovine traje već preko dvadeset godina, a postepeno ga prati sve veća liberalizacija radnog zakonodavstva, čiji vrhunac možemo vidjeti u zadnjem Zakonu o radu, koji je stupio na snagu 2014. godine. Liberalizacija radnog zakonodavstva znači ukidanje svake sigurnosti vezane uz posao za radnika, jer dokada rad na neodređeno i promovira nesigurne, tj. fleksibilne oblike rada (rad na određeno, agencijski rad i prijenos ugovora o radu – *outsourcing*), legalizira dugogodišnje nezakonito ponašanje poslodavaca (pogotovo kad je

Snimanje Dragutina Varge za video "Što je meni naša borba dala?", Ivanc

Snimanje Maritka Vidakovića za video "Što je meni naša borba dala?", Zagreb

riječ o prekovremenom radu), povećava broj radnih sati te općenito najviše pogađa najosjetljiviji dio populacije (invalidi, trudnice, starije osobe). Što se tiče radničkog sindikalnog organiziranja, sužava mogućnost održavanja štrajka, jer dosad je bilo moguće štrajkati zbog različitih socijalnih i gospodarskih interesa radnika, a novim je Zakonom o radu pravo na štrajk suženo isključivo na područje kolektivnih ugovora. Ovakva situacija potpuno oslabljuje sindikalno djelovanje, koje je već od davnih dana na slabim nogama, a radnike stavlja u dodatnu situaciju straha i bespomoćnosti, gdje se ikakav vid borbenog djelovanja s ciljem ostvarenja i/ili povrata radničkih prava čini nemogućim. Ako se uzme u obzir da proces privatizacije i liberalizacije radnog zakonodavstva još nije poprimio svoj krajnji oblik zbog vremena nužnog za prilagodbu lokalnih ekonomija globalnim pritiscima kapitalizma, isticanje nužnosti radničkog sindikalnog djelovanja u ovom trenutku je više nego prijeko potrebno.

Što je radnička borba i kako bi ona trebala izgledati lakše je objasniti riječima nego ju organizirati u datoj situaciji, a razloga je i previše - od rascjepkanosti članstva unutar sindikata, preko nedostatka ozbiljne sindikalne političke platforme, do samog vodstva sindikata koje svojim neprogresivnim metodama djelovanja pasivizira članstvo.

Cilj videa "Što je meni naša borba dala" je prikazati primjere radničke borbe, jer smatramo borbu jedinim sredstvom postizanja ciljeva u neprijateljskom

okruženju države i tržišta. U primjerima radničke borbe nismo se usmjerili na borbe koje su bile usmjerene na jednostavnije zahtjeve poput isplaćivanja plaća nego na borbe koji su ukazivale na nužnost proširenja baze sindikalno organiziranih radnika na temelju stvaranja svijesti o kolektivnom interesu i međusobnog povezivanja po principu solidarnosti. Bio je pravi izazov naći pozitivne primjere radničkog organiziranja, a kao još veći izazov pokazao se pronalazak radnika i radnica voljnih za izlazak u javnost. U videu su svoje viđenje radničke borbe dali Dragutin Varga (*Itas*), Ivan Grošek (*Jedinstvo*), Minja Saracco (*Pirotehničari*) i Marinko Vidaković (bivši zaposlenik *Croatia Busa*).

Video je moguće pogledati na Youtube kanalu pod imenom "Kreativne zajednice", a direktni link je <https://www.youtube.com/watch?v=VRrJNcTtv24>.

Drugi snimljeni video je jednostavno nazvan "Sindikalna početnica", gdje smo zamolili Tomislava Kiša, glavnog tajnika Novog sindikata, da nam odgovori na pitanja što je potrebno za uspješno sindikalno djelovanje. Cilj snimljenog videa bio je da nas kroz jasne i sažete opise koraka sindikalnog djelovanja provede kroz definiciju sindikata, moguće oblike, kako se detektiraju problemi te što je potrebno za njihovo rješavanje.

Video je moguće pogledati na Youtube kanalu pod imenom "Kreativne zajednice", a direktni link je <https://www.youtube.com/watch?v=OPXnBENuuL8>.

AUTORICA KONCEPTA: Andreja Kulunčić

SNIMATELJI: Martin Beroš i Bruna Nedoklan

MONTAŽA: Maida Srabović

KOORDINATOR SUDIONIKA: Bojan Nonković

SURADNIK NA KONCEPTU I SUKOORDINATOR SUDIONIKA: Tomislav Kiš (Novi sindikat)

SUDIONICI U VIDEOU: Dragutin Varga (*Itas*); Ivan Grošek (*Jedinstvo*); Minja Saracco (*Pirotehničari*); Marinko Vidaković (bivši zaposlenik *Croatia Busa*)

ASISTENTICA PRODUKCIJE: Martina Kontošić / WHW

PRODUKCIJA: Što, kako i za koga/WHW i Udruga MAPA

NAJAM OPREME: Kinoklub Zagreb

Početnica već ima integrirani video-arhiv koji sadrži materijal o područjima radničkih sukoba, samoorganiziranih zajednica i strategija djelovanja koji se u svim etapama puta namjeravaju dopunjavati i prilagođavati aktualnim potrebama korisnika. Planira se i svojevrsni nastavak videa "Što je meni naša borba dala?" Novoproduciranim videom u sklopu Početnice 2015. namjera je dokumentirati priču i stavove ženskih aktera radničkih borbi u Hrvatskoj.

7. www.pocetnica.org

Početnica.org (ili pocetnica.org) je mrežna stranica nastala 2014. godine kao dio trećeg modula "Kreativnih strategija" po uzoru na stranice drugog modula – Mexico City: samoorganizirane zajednice (www.creative-strategies.info/community/). Stranica je virtualni alat za samoorganiziranje, mjesto informiranja o različitim grupama koje se samoorganiziraju i/ili djeluju po načelima slobode, solidarnosti, jednakosti (neizostavno ekonomske i rodne jednakosti), ali i mjesto okupljanja sličnih i srodnih inicijativa, akcija ili organizacija koje promiču demokratizaciju.

Početnica.org sadrži interaktivne web karte na kojima su prikazane različite grupe ili resursi te osnovne informacije o njima s kontaktima; arhiv videa iz ovog i prethodnih modula "Kreativnih strategija"; popis svih elemenata Početnice i pojmovnik; pregled projektnih aktivnosti i druge korisne informacije. Karte su razvrstane u osam kategorija:

- 1. Zajednice održive proizvodnje i razmjene** - organizirane zajednice koje stvaraju i razmjenjuju kapacitete, proizvode i znanja mimo prevladavajućeg sustava. Riječ je o zajednicama koje se bave npr. zajedničkim vrtovima, ekološkim uzgojem i graditeljstvom, solidarnom razmjenom usluga, 'uradi sam' vještina, održivih tehnologija i slično.
- 2. Živa žarišta sukoba** – prikazuju aktualne točke društvene akcije u vezi konkretnih problema, samoorganizirane grupe koje se bore za obranu javnih dobara, radničkih prava i sl. čemu treba pružiti podršku.
- 3. Organizacije za političku borbu** – prikazuje grupe koje su kontinuirano aktivne i demokratski organizirane zbog nužnosti izvanparlamentarne političke borbe za radnička, rodna, socijalna, manjinska i druga prava. Uključuje organizacije u širokom spektru od borbenih sindikata, preko nevladinih udruga do neformalnih grupa, a koje djeluju i na ulici i kroz institucije, ali uvijek u neposrednoj vezi s onima za koje se bore.
- 4. Infrastruktura za isključene** – prikazuje korisne punktove za socijalno najugroženije skupine društva, bilo siromašne ili pravno ugrožene drugi način diskriminirane. To su najčešće pučke kuhinje, socijalne samoposluge, prenoćišta i centri za besplatnu pravnu pomoć.

Web stranica pocetnica.org dostupna je i na tabletima unutar mobilijara Početnice

- 5. Društvena poduzeća i zadruga** – zadrugarstvo je oblik udruživanja rada i kapitala u društveno poduzeće koje predstavlja legalno registriranu organizaciju koja provodi komercijalne i društvene aktivnosti, ali se od ostalih trgovinskih društava razlikuje po tzv. društvenom poduzetništvu. Ključna načela društvenog poduzetništva su društveno odgovorno poslovanje (cilj uspješnog poslovanja u funkciji interesa zajednice, a ne samo profita), ekonomska (vlasništvo i dobit) i direktna (upravljanje) demokracija te održivi razvoj.
- 6. Svjetski primjeri promjena** – ovdje su prikazani neki od globalnih primjera društvenih borbi iz prošlosti i sadašnjosti, čiji ciljevi su bili (i dalje jesu) revolucionarni zbog težnje za promjenom i uspostavom novog društva koje bi svim svojim članovima radilo na korist te dokinulo velike socioekonomske razlike među njima. Svojom masovnošću i dosezima borbe služe kao inspiracija i poticaj drugim pokretima i zajednicama.
- 7. Arhiv pobuna** – prikazuje značajne nepartijske političke (sindikalne, studentske, urbane, itd.) sukobe koji su se odvijali zadnjih četvrt stoljeća uz kratke opise pobuna, sudionika, tijeka i rezultata.
- 8. Putevi početnice** – u ovom dijelu prikazana su putovanja Početnice po Hrvatskoj i regiji, gdje smo sve bili i kojim povodom.

Svi zainteresirani mogu doprinijeti ažuriranju podataka na karti i to putem kartice (tab) "Unos". Umjesto isprike neopravdano nezastupljenim regijama i grupama, pozivamo sve grupe i pojedince da pošalju svoje prijedloge putem mrežnog sučelja (pocetnica.org/form.php) ili elektroničkom poštom na adresu pocetnica@pocetnica.org.

Kao što naziv pocetnica.org sugerira, sadržaj na stranici omogućava početni korak i uvid u samoorganizirane grupe, prvenstveno na području Hrvatske. Pocetnica.org je 'početna' i po tome što je u trajnoj nadogradnji, zamišljena kao demokratski proces otvoren za uključivanje svih zainteresiranih.

8. Umjetnost kao edukativno-aktivistička infrastruktura

Pokretačka ideja "Kreativnih strategija: Početnica" mogućnosti su zajedničkog djelovanja na široj platformi kroz suvremenu umjetnost, aktivizam i edukaciju. Umjetnost se pritom koristi kao ishodišna točka, a predstavljanje kroz izložbe i popratne aktivnosti (radionice, predavanja, tribine i sl.) kao moguće mjesto kritičke pedagogije u kojoj umjetnost nije isključivo sredstvo reprezentacije već i povezujuća sila sposobna mobilizirati ideje, otvoriti diskusiju i potaknuti djelovanje.

Gostovanjima Početnice i kontaktima s lokalnim zajednicama nadopunjava se arhiv i glavne fokusne točke pojmovnika, literature i web-stranica projekta čime se i sama umjetnička instalacija prilagođava i oblikuje potrebama korisnika. Time se projekt ideološki i teorijski nastavlja na dosadašnje projekte Andreje Kulunčić koji podsjećaju na Beuysov koncept socijalne skulpture. Ne samo da se radi o smjelom proširenju umjetnosti u društveni život ulaskom u područje znanosti i politike nego se i vodi za idejom da je svaki čovjek, a time i sudionici u projektu, kreativni društveni subjekt s potencijalom da kvalitetno sudjeluje u oblikovanju društvenog organizma⁰¹.

Različite organizacije u društvu, kao korisnici i sudionici Početnice, dobivaju edukativni alat za provođenje ciljeva svojih inicijativa. Tako su i predstavnici grupe Direktna demokracija u školi, održavajući predavanja, radionica i tribine o direktnoj demokraciji, dobili mogućnost efikasnijeg praćenja problematike uvođenja Građanskog odgoja i obrazovanja u škole, suradnje sa srodnim inicijativama i organizacijama te rada na prikupljanju i proučavanju literature o direktnoj demokraciji i srodnoj problematici. Trenutna politička i društvena situacija traži uspostavljanje interdisciplinarnih društvenih saveza među različitim tipovima organizacija s ciljem obrane ljudskih prava i borbe za šire društvene ciljeve. Solidarnost nezavisne scene uključuje upravo dijeljenje i razmjenu resursa i znanja, kao i dostupnost alata edukacije koja je ključna za

⁰¹ Andreja Kulunčić. Umjetnost za društvene promjene, MAPA, Zagreb 2013., str.40

uspješnu zajedničku borbu. Kroz središnji element projekta koji se realizira u formi mobilijara realiziraju se aktivnosti nedovoljno obrađene i isticane u kulturnim i edukativnim praksama Hrvatske. Širenjem mogućnosti suradnje i prezentacije relevantnih tema političke svakodnevice planirane aktivnosti Početnice pridonose produktivnijoj realizaciji društvene dinamike.

Suradnjom s osobama različitih profila, umjetnicima, kustosima, sociolozima, filozofima i aktivistima ostvaruju se nove veze. Uključivanjem subjekata autorica projekta ne zauzima superiornu ili patronizirajuću poziciju, niti govori umjesto obespravljenih ili zanemarenih članova društva, već ih osnažuje da sami govore i omogućuje da se njihov glas javno čuje. Inkluzivan pristup ne samo da je u temeljima djelovanja MAPA-e da je dosljedno provoden od strane Andreje Kulunčić, nego je i u skladu s načinom na koji se razvija publika; ona je sve manje pasivan promatrač i manje zazire od sudjelovanja, postajući aktivniji sudionik sa željom da doprinese promatranom sadržaju. Iako ju radi osjetljivih društvenih tema karakterizira ponekad nepredvidiv odnos s protagonistima izvan kulturno-umjetničkog kruga koji se značajno razlikuju od publike kontroliranog okruženja galerija većih urbanih centara, ovako angažiran program doseže široki krug "neumjetničke" publike i pokreće zajednicu impulsom iniciranim umjetničkim radom i solidarnim djelovanjem okupljenih aktera.

Gostovanje Početnice na Festivalu Željezara, Sisak 2014.

Iz članka *Nepravda u fokusu umjetničkog rada*

Dugotrajna ekonomska kriza u Hrvatskoj i svijetu izmijenila je društveni i politički život, te pokrenula rasprave u širokom području društvenih i humanističkih znanosti, kao i u umjetnosti.

Na umjetniku je da odluči kako pristupiti aktualnoj društvenoj situaciji. Jedan je od načina solidarnost i sinergija djelovanja na različitim područjima društvenosti što uključuje povezivanje s organizacijama civilnog društva i aktivističkim skupinama. Filozof Jacques Rancière kaže kako promijenjene okolnosti proizvode drugačiju umjetnost i primjećuje kako se uslijed tih promijenjenih okolnosti sve više umjetnika odlučuje na stvaranje "neumjetnosti". Umjetnici imaju potrebu izaći iz muzeja, a da pritom ne izadaju iz umjetnosti. Iako kultura danas, riječima kulturnog kritičara i filozofa Borisa Budena, više nije "automatski sinonim za negaciju, opoziciju, subverziju, refleksiju, ukratko za dimenziju socijalne, ideološke i političke kritike kao što je nekoć bio slučaj", uslijed neefikasnosti sistema njen transformativni utjecaj je ojačao.

Metode transformacije umjetnosti mogu biti različite, a jedna od takvih metoda sastoji se od pokušaja emancipacije promatrača u aktivnog sudionika koji je uključen u umjetnički proces, odnosno, registriran je kao pojedinac koji ne ignorira stvarnost. Upravo je to mjesto na kojem postaju vidljivi politički potencijali umjetnosti. Prema Rancièreu umjetnost time izbjegava reprezentaciju prisutnu u umjetničkim djelima slično kao što u procesu

političkog poništenja reprezentacije emancipirani pojedinci djeluju demokratski i zaobilaze trenutno političko uređenje (izbornu demokraciju u korist zajednice koja direktno djeluje). U takvim djelima uključeni ljudi raspravljaju o vlastitim problemima (kao što je slučaj u većini radova Andreje Kulunčić, pa tako i u Kreativnim strategijama i Početnici) kao zajednica koja otvara neke nove mogućnosti i odnose. Rancière naglašava da umjetnici ne žele nužno ukazati na postojeće društvene odnose već poziva na mogućnost kako je gubitak iluzija kod umjetnika doveo do povećanja pritiska na publiku od koje se očekuje zna što joj je činiti nakon što kroz umjetnički projekt biva povučena iz pasivnog stava prema aktivnoj participaciji. Umjetnicima poput Andreje Kulunčić nije dovoljno samo ukazati na postojeće stanje upravo zato što nije nužno da takva umjetnost potiče na djelovanje.

Nemoguće je predvidjeti koliko umjetnost može utjecati na buduće društvene promjene. Iako se u različitim konfiguracijama umjetničkih formi stvaraju zasade drugačijeg iskustva, možemo zajedno s Rancièreom zaključiti da su za bilo kakve transformacije društva potrebni aktivna zajednica i emancipirani pojedinci.

(Riječ je o aktualiziranom i prilagođenom segmentu teksta iz članka Nepravda u fokusu umjetničkog rada Renate Šparade i Martine Kontošić, <http://pogledaj.to/art/nepravda-u-fokusu-umjetnickog-rada/>)

Izložbe projekta "Kreativne strategije":

- 2011. Galerija Emil Filla, skupna izložba "The Art of Urban Intervention", Ústí nad Labem, Češka Republika.
- 2013. Muzej MUAC (Museo Universitario Arte Contemporáneo), samostalna izložba "Conquering and Constructing the Common", Mexico City, Meksiko.
- 2014. Galerija Nova, samostalna izložba "Početnica zajedničkog djelovanja", Zagreb.
- 2014. Galerija "dr. Vinko Perčić", samostalna izložba "Drugo lice demokracije", Subotica, Vojvodina.
- 2014. Galerija <rotor>, skupna izložba "The Art of Urban Engagement: Neighbourhood and Expertise", Graz, Austrija.
- 2015. Galerija Osage, skupna izložba "South by Southeast", Hong Kong.

Radionice projekta "Kreativne strategije: Početnica"

- 29. 5. 2014. Galerija Nova, Zagreb
- 6. i 13. 6. 2014. Galerija Nova, Zagreb
- 7. 6. 2014. Festival Željezara, Sisak
- 7. 11. 2014. Galerija "dr. Vinko Perčić", Subotica
- 5. 2. 2015. Prostor udruge MAPA, Slobošćina, Zagreb
- 12. 3. 2015. Centar za mlade (CeZaM) - PROSTOR, Čakovec
- 23. 4. 2015. Gradska knjižnica Slavonski Brod
- 14., 15. i 16. 5. 2015. Galerija Otok, Art radionica Lazareti, Dubrovnik
- ...
- 2015. Zadar, Pula, Rijeka, Sinj, Zagreb

2015. Projekt Kreativne strategije: Početnica uvršten je u arhiv Arte Útil, "korisne umjetnosti" <http://www.arte-util.org/>.

Početi najbolje što se može, početnica zajedničkog djelovanja, Galerija Nova, 2014

9. O provoditeljima programa

Andreja Kulunčić

Andreja Kulunčić je vizualna umjetnica koja uspostavlja vlastite interdisciplinarnе mreže, doživljavajući umjetnički rad kao istraživanje, proces sukreiranja i samoorganizacije. U projektima koje pokreće propituju se različiti aspekti društvenih odnosa i društvene prakse, dijalog s različitim publikama i suradnju na kolektivnim projektima. U dosadašnjim projektima, među ostalim, ostvarena je suradnja s azilantima u Austriji i Njemačkoj, maloljetnim trudnicama u Liverpoolu, ilegaliziranim osobama u Švicarskoj, zatvoreniciima u Luksemburgu, osobama sa zaknutim radnim pravima u Ljubljani i Zagrebu, Romima, Kinezima i osobama homoseksualne orijentacije u Zagrebu, samoorganiziranim zajednicama u Mexico Cityju i aktivističkim inicijativama u Hrvatskoj.

Sudjelovala je na značajnim međunarodnim izložbama poput documenta11 (Kassel, Njemačka), Manifesta4 (Frankfurt/Main, Njemačka), 8. istanbulski bijenale (Turska), The American Effect (Whitney muzej američke umjetnosti, New York), liverpoolski bijenale (UK), Day labor (MoMaPs1, New York).

Martina Kontošić

Kustosica i producentica u kulturi, koordinatrica programa Početnice za 2015. godinu. Suvoditeljica je projekata u domeni novih medija, poticanja produkcije radova suvremenih umjetnika i promocije umjetničkih knjiga. Suraduje s udrugama u kulturi poput MAPA-e, WHW-a i CDU-a.

Multidisciplinarni autorski projekti i akcije - MAPA

Područja djelovanja udruge Multidisciplinarni autorski projekti i akcije - MAPA organiziranje je, realizacija i promicanje autorskih projekata na području umjetnosti, znanosti i tehnologije s naglaskom na multidisciplinarnim, multi-medijskim, društveno angažiranim projektima koji zahtijevaju suradnju autora i sudionika iz različitih djelatnosti. Većina do sada ostvarenih projekata referirala se na goruće društvene probleme izrazito transparentnim i inkluzivnim pristupom. Niz projekata dostupan je na internetu i podložan revalorizaciji s obzirom na promjenjive socio-ekonomske okolnosti, kao i odnos prema kulturi i umjetnosti. MAPA ne zazire od dugotrajnog i detaljnog istraživačkog pristupa, kao i povezivanja i suradnje s drugim organizacijama u svrhu što potpunijeg uvida u probleme koje kroz svoje projekte obrađuje. Udruga u svom radu podržava volonterizam u društvenoj aktivaciji mladih. Također se sve više okreće izvaninstitucionalnoj edukaciji. Kako intervencije u socijalnim prostorima djeluju u umjetničkom sustavu te kako koristeći resurse svijeta umjetnosti intervenirati u socijalni pejzaž – ključna su pitanja koja kontinuirano određuju djelovanje MAPA-e i njene voditeljice Andreje Kulunčić.

Direktna demokracija u školi

Direktna demokracija u školi je neformalna grupa aktivistica i aktivista različitih dobi i stručnih profila, osnovana krajem 2011. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Proizašla je iz studentskih gibanja 2009. godine, koja su iznjedrila koncept direktne demokracije te ga zagovarala i popularizirala u javnim raspravama i društvu općenito.

Direktna demokracija u školi fokusirala se na sferu obrazovanja, polazeći od toga da je, uz medije, indoktrinacija putem obrazovanja glavna prepreka aktiviranju građana i njihovom angažiranju u cilju realizacije istinske demokracije. Naime, ono što se naziva društvom, javnošću ili građanstvom oblikuje se velikim dijelom kroz sustav javnog obrazovanja, a pogotovo u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju, tako da uspjeh vladajućeg ekonomsko-političkog sistema i njegove katastrofalne posljedice u velikoj mjeri ovise o tome što mladi ljudi uspijevaju saznati o društvu, politici i ekonomiji kroz svoje obrazovanje, kao i o tome da li uspijevaju razviti svoje kritičke sposobnosti i postati uistinu aktivni građani. Stoga grupa Direktna

demokracija u školi nastoji informirati mlade o problematici demokracije i politike uopće te o konceptu direktne demokracije, aktivnog građanstva i slično, kao i poticati među mladima razmišljanje, angažiranje i organiziranje.

U tu svrhu grupa održava predavanja i radionice o direktnoj demokraciji prvenstveno u srednjim školama (primjerice, u okviru predmeta kao što su Politika i gospodarstvo, Sociologija, Filozofija i Etika), ali i u sklopu različitih oblika formalne i neformalne edukacije mladih, nastavnika, radnika, članova nevladinih organizacija itd., te organizira javne tribine namijenjene široj javnosti. Treba naglasiti ciklus javnih tribina ("otvorenih radionica") o direktnoj demokraciji 2012. godine, kad se u samo pet mjeseci (siječanj-svibanj) na zagrebačkom Filozofskom fakultetu održalo četrnaest dobro posjećenih tribina, od kojih je većina snimljena i javno dostupna u produkciji Skripta TV.

2012. godine Direktna demokracija u školi se uključila u aktivnosti usmjerene na uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u škole (izrada kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja, edukacija nastavnika, eksperimentalno izvođenje ovog predmeta u školama), a angažirala se i u radu "Inicijative za kvalitetno uvođenje odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo" te Koordinacije ove inicijative.

Sastanak grupe Direktna demokracija u školi, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2014

Paralelno s navedenim aktivnostima, grupa radi i na prikupljanju i proučavanju literature o direktnoj demokraciji, što uključuje izradu bibliografije, direktorija i biblioteke sa člancima i knjigama o ovoj problematici.

Brojna javna predavanja i radionice za srednjoškolske učenike, zatim prezentacije na seminarima i treninzima za nastavnike osnovnih i srednjih škola, radnike i članove nevladinih organizacija, te i tribine grupa je do sada održala u Zagrebu, Varaždinu, Čakovcu, Koprivnici, Karlovcu, Sisku, Hrvatskoj Kostajnici, Bjelovaru, Daruvaru, Kutini, Siraču, Puli, Poreču, Pučišćima, Dubrovniku i Subotici.

Kreativne strategije: Početnica • nakladnik: MAPA • urednički tim: Andreja Kulunčić, Martina Kontošić, grupa Direktna demokracija u školi • tekstovi: Andreja Kulunčić, Martina Kontošić, grupa Direktna demokracija u školi (Hrvoje Jurić, Bruna Nedoklan, Sanela Planinčević, Zdravko Popović, Izvor Rukavina, Zrinka Tustonjić) • lektura i korektura hrvatskog teksta: Dijana Čurković • fotografije: Ivan Kuharić (stranica 3, 9, 13, 15, 27, 32), Eduardo Lomas (5), Martin Polak & Faculty of Art and Design University of Jan Evangelista Purkyně (6), Martina Kontošić (22, 23, 24, 35), Ivana Rukavina (30) • oblikovanje: Dejan Dragosavac - Ruta • tisak: Tiskara Zelina d.d. • naklada: 300 • ISBN 978-953-57788-1-3 • Zagreb, travanj, 2015.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000904239.

Projekt je podržan i publikacija tiskana uz financijsku podršku Zaklade "Kultura nova", Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Hrvatskog audiovizualnog centra i Gradskog ureda za kulturu, obrazovanje i sport Grada Zagreba.

Mišljenja izražena u ovoj publikaciji odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište navedenih financijera.

ISBN 978-953-57788-1-3

9

7 8 9 5 3 5 7 7 8 8 1 3

MAPA
Zagreb, travanj 2015.